

Tvoja rodina nie je tvoj osud

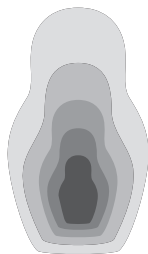

IKAR

Nedovoľte, aby traumy vašich rodičov
ničili váš šťastný život

Noémi
Orvos-Tóth

Tvoja rodina nie je tvoj osud

Nedovoľte, aby traumy vašich rodičov
ničili váš šťastný život

Noémi Orvos-Tóth

IKAR

Copyright © 2022 by Orvos-Tóth Noémi
Published by arrangement with Sárközy & Co. Literary Agency,
an imprint of Libri Könyvkiadó Kft., Budapest, Hungary.
Translation © 2025 by Petra Malúchová
Slovak edition © 2025 by IKAR, a.s.

Všetky práva sú vyhradené. Nijaká časť tejto publikácie
sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov
ani prenášať akýmkoľvek spôsobom v žiadnej podobe –
elektronicky, mechanicky, fotokopírovaním, nahrávaním alebo inak –
bez predchádzajúceho písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

ISBN 978-80-575-0135-0

Olívii

ÚVOD

Keď ma niekto vyhladá a začneme sa zhovárať o problémoch či vracajúcich sa negatívnych vzorcoch v živote, rýchlo sa ukáže, že napredovať budeme môcť len vtedy, ak sa vrátíme v čase. Niekomu to bude pripadať čudné, ba až nepochopiteľné. Živo si spomínam na muža, ktorý za mnou prišiel pred niekoľkými rokmi. Babral sa s hodičkami a nedôverčivo si ma premeriaval. V tom čase už štvrtý raz zavolať záchranárov alebo sa dal odviezť manželkou na pohotovosť, lebo si myslel, že má infarkt. Lekári ho zakaždým upokojili, že šlo o planý poplach, a potom ho pustili a pridali niekoľko rád o životospráve – má konzumovať menej soli a viac sa hýbať. Naposledy ho však lekár potľapkal po pleci a povedal: *„Počúvajte, vaše srdce je úplne v poriadku! Radšej chodte k psychológovi!“*

A tak ma vyhládal. Posadil sa oproti mne, aby sme spoločne prišli na to, čo spôsobuje jeho panické záchvaty a čo môžeme proti nim podniknúť. Avšak prv než sme sa o tom začali rozprávať, dôrazne ma požiadal, aby sme sa

nevrátili v minulosti. *Som optimista, rád sa pozerám dopredu, radšej sa venujme budúcnosti!* povedal.

S podobnými výhradami sa stretávam často, lebo väčšina ľudí sa nazdáva, že minulosť sa zmeniť nedá, takže je zbytočné sa ňou zaoberať. Takýto názor vyviera z presvedčenia, že staré traumy by sa mohli zahojiť, iba keby sme boli schopní prepísať celý dovtedajší príbeh nášho života. Keďže je to nemožné, nemá zmysel špárať sa v minulosti. „Čo bolo, bolo, zabudni na to!“ Túto dobromyseľnú radu počujeme často. Je to však mylná predstava. To, čo sa stalo, sa naozaj nemôže „odstať“, no ak pochopíme minulosť, významne nám to pomôže v utváraní našej prítomnosti i budúcnosti. Winston Churchill povedal: „Čím hlbšie sa dívaš do minulosti, tým ďalej dovidíš do budúcnosti.“ Minulosťou sa treba zaoberať, pretože len jej dôkladná znalosť nás môže obrniť proti výzvam budúcnosti. Pravda, často nie je jednoduché rozpoznať súvislosti. Môžeme zapochybovať: čo má naše súčasné utrpenie spoločné s udalosťami, ktoré sa stali pred desaťročiami? Vo väčšine prípadov však vysvitne, že s nimi máme spoločného veľa.

Nájdu sa takí, ktorí sa konfrontácie s minulosťou zdráhajú preto, lebo majú pocit, že by ju nedokázali uniesť v prípade, že sa vynorí nejaká dosiaľ nepoznaná informácia: ak by sa zo skrine zrazu vysypali kostlivci. Napríklad jeden z mojich klientov sa razantne bránil

terapii v zmenenom stave vedomia (zámerne nepoužívam výraz *hypnóza*, pretože sa s ňou spája množstvo mylných predstáv), lebo sa obával toho, že v jeho „podvedomí sa skrýva čosi hrozné“. Jeho úzkosť však pohltila oveľa viac energie, než koľko by potreboval na to, aby sa popasoval s hrôzou, ktorá by sa prípadne dostala na povrch. Ďalšia charakteristická výhrada pramení z toho, že podaktorí ľudia si vytvoria o terapii vlastnú predstavu. Ešte stále je mnoho takých, ktorí sa nazdávajú, že hlavná úloha psychológa spočíva v tom, že posúdi a zistí, kto je zodpovedný za vzniknutú situáciu – pričom si neželajú, aby vysvitlo, že sú to oni. (Prednedávnom jedna dvojica začala terapeutický rozhovor s tým, že za mnou prišli preto, aby som zistila, ktorý z nich je hlúpy. Musela som ich sklamať, lebo ako psychologička nedisponujem detektorom hlúposti a nikoho nechcem označiť za hlupáka.)

Iní by sa zas chceli vyhnúť práve tomu, aby ich odкрývanie minulosti doviedlo k prehodeniu vzťahov, ktoré majú s príbuznými. Jedna pani už počas nášho prvého rozhovoru vyhlásila, že psychológov sa obáva preto, lebo zo všetkého vinia matky, pričom ona má úžasnú matku a nech neočakávam, že o nej povie niečo zlé. Lojalita, teda vernosť rodine, je taký mocný imperatív, ktorý nám môže brániť v tom, aby sme sa realisticky pozreli na všetko, čo sa nám prihodilo, a aby sme dokázali pochopiť súvislosť

ti svojho života. Môžem vás ubezpečiť, že takýto prístup necharakterizuje iba laikov. Raz sa na sedení zorganizovanom pre „pomáhajúce profesie“ dostali na pretras detské traumy spôsobené rodičmi. Bol to znepokojujúci deň. Naše stretnutie sa začalo hlbokým mlčaním, nikto sa nechcel ozvať, až nakoniec z niekoho vypadlo, že má strašné výčitky svedomia za to, že v minulosti „zradil“ svojich rodičov. Ešte aj v dospelosti si myslíme, že hovorením o detských traumách, teda ak vyrozprávame, čo nám chýbalo a čo nám spôsobilo vo vzťahu rodiča a dieťaťa sklamanie, sa dopúšťame zrady.

Tieto obavy bude najlepšie ponechať bokom. Bez pátrania v minulosti môžeme mať len chabé tušenie o tom, kto sme a prečo žijeme práve takýto život. Ak chceme pochopiť seba, nájsť príčinu svojich ťažkostí, dospieť k objasneniu úzkostí, zlej nálady a pocitov zlyhania, alebo porozumieť, prečo stále znova opakujeme scenár nešťastných partnerských vzťahov, nestačí skúmať len svoj vlastný život. Skúsenosti, zážitky, úzkosti a trápenia našich rodičov, starých rodičov, predkov, ktorých sme nikdy nevideli, predstavujú závažné dedičstvo, ktoré sa podieľa na utváraní nášho osudu. Ak totiž zostanú skryté v zákutiach rodinného podvedomia, znemožnia nám žiť slobodný život.

Práve preto je nevyhnutné, aby sme sa vnímali ako bod v rozsiahlej vzťahovej (rodinnej) sieti a zistili, koľ-

ko vlákien minulosti pretkáva našu prítomnosť. Musíme pochopiť, že aj keď sa nejaká udalosť skončí, jej vplyv bude v každodennom živote potomkov prítomný ešte dlhé roky, ba desaťročia. V súčasnosti už tento poznatok nie je názor, ktorý patrí do sveta ezoteriky („uverím tomu, ak sa mi bude chcieť“), ale fakt podložený vedeckým výskumom.

V tejto knihe pozývam čitateľov a čitateľky na cestu sebapoznávania prechádzajúcu generáciami. Posmeľujem ich, aby mali odvahu odkrývať dávno pochované rodinné príbehy, vydať sa po husto zarastených cestách, vrhnúť svetlo do tmavých zákutí a konfrontovať sa s tými silami, ktoré vplývajú na ich životy. Verím, že bez toho, aby sme vzali do úvahy transgeneračné vplyvy – čiže také, ktoré spájajú celé pokolenia –, nemožno pochopiť život žiadneho človeka. Ak odkryjeme príbehy svojich predkov, môže sa nám podariť nájsť kľúč k pozitívnej zmene.

Na konci kapitol som zhromaždila otázky, ktorých zodpovedanie prispeje k prehĺbeniu sebapoznávania, priblíži skryté vrstvy nášho ja a umožní pochopiť správanie, emocionálne reakcie a rozhodnutia našich rodičov a starých rodičov.

1. KAPITOLA

Ako sa to začalo

*„Je aj trýznou dieťať,
keď žena v mukách vajatá.
Trápenie dvoch zmierniť môže pokora.“¹*

ATTILA JÓZSEF²: Veľmi to bolí

¹ Z maďarčiny prebásnila Jitka Rožňová.

² Attila József (1905 – 1937) – maďarský básnik (pozn. prekl.).

Dráma nechceného dieťaťa

*„Ale ty si sa narodil
a nie si slepý ani vôl;
keď si už tu, zastaviť ťa
iným nedovoľ!“³*

PÉTER MÜLLER SZIÁMI⁴:

Keby si bol prezieravé nemluvňa

Pamätám si, že keď som bola malá, často sme počúvali pesničky populárnej speváčky Zsuzsi Konczovej⁵. Na gramofóne sa krútil čierny bakelit a my sme spievali spolu s ním. Mojou obľúbenou bola pesnička *Mama, prosím ťa*. Ešte aj dnes mi naskočí husia koža, keď počujem geniálny text Jánoša Bródyho⁶. Veľký umelec – básnik, spisovateľ alebo textár – pozná ľudskú dušu aspoň tak (ak nie viac) ako psychológ, ibaže k nej pristupuje inak. V refréne

³ Z maďarčiny prebásnila Jitka Rožňová.

⁴ Péter Müller Sziámi (1951) – maďarský básnik, textár, skladateľ, režisér, kultúrny dejateľ (pozn. prekl.).

⁵ Zsuzsa Koncz (1946) – maďarská speváčka (pozn. prekl.).

⁶ János Bródy (1946) – maďarský spevák, skladateľ, textár, gitarista.

pesničky *Mama, prosím ťa* je vyjadrený základný životný problém všetkých nás:

*„Dobre vieš, neprosila som ťa stoj čo stoj.
Neprosila som ťa nikdy o život svoj.*

*Skôr ako raz umriem, musím vedieť predsa,
prečo vlastne som a cítim tlkot srdca.“⁷*

Prečo existujeme? Prečo sme prišli na svet? Chceli rodičia, aby sme sa narodili? V osemdesiatych rokoch som ešte nemohla tušiť, ako často budem ako psychologička hľadať odpoveď na túto otázku. Väčšinou už na začiatku terapeutickej práce sa snažím zistiť, čo vie klient o udalostiach súvisiacich s jeho počatím. Kto boli jeho rodičia? Aký bol ich vzťah a ako žili? Čakali na príchod dieťaťa alebo šlo len o „nehodu“ a môj klient sa narodil z neplánovanej ťarchavosti – lebo v takýchto prípadoch ide skôr o ťarchu? V ideálnom prípade dieťa prichádza na tento svet ako plod vzájomnej vášne dvoch zodpovedných, milujúcich sa ľudí – život nám však zriedka dožičí takéto ideálne situácie.

Ale prečo je počatie taká dôležitá téma? Ako vplýva na našu budúcnosť to, čo sa udeje na samom počiatku? Náš vývin prebieha pod vzájomným vplyvom génov a pros-

7 Z maďarčiny prebásnila Jitka Rožňová.

tredia. Prvé prostredie, s ktorým prichádzame do kontaktu, je telo našej matky. Dlho prevládala predstava, že v maternici prebieha len telesný rast. To, že sa v tomto dosiaľ nepreskúmanom období odohrávajú veľmi dôležité veci, vyšlo najavo len pred niekoľkými desaťročiami vďaka ultrazvukovým technológiám a moderným výskumom zameraným na život nemluvniat. Plod je bdely, reaguje a predovšetkým sa učí. Napriek tomu, že vývin jeho nervovej sústavy sa ešte nedovršil, už si ukladá svoje skúsenosti. Telo matky plod nielen živí, ale sprostredkúva mu aj emocionálne výkyvy: ak sa matka cíti dobre, plod zaplavia hormóny šťastia, ak je však matka napätá, aj plodu sa ujdú stresové hormóny. Tieto biochemické posolstvá sa pretavujú na pamäťové stopy, ktoré sa ukladajú vo forme telesných pocitov, hlbinných vnemov, spomienok na bunkovej úrovni. Preto je dôležité prízvukovať, že nejde o vedomé spomienky, ktoré možno vyjadriť slovami, ale o skúsenosti na bunkovej úrovni.

Vivette Gloverová, profesorka prenatalnej psychológie, ktorá skúmala vplyv materského tela ako prvého prostredia pre plod, jednoznačne tvrdí, že emocionálny stav matky má vplyv na vývin nervovej sústavy plodu. Ak je matka vystresovaná, zvýšená hladina kortizolu môže v mozgu jej plodu viesť k štrukturálnym a funkčným zmenám. Najlepšie to možno pozorovať v mozgovej oblasti zvanej hipokampus. Je to útvar, ktorý pripomí-

na morského koníka (po latinsky *hippocampus*) a ktorý sa nachádza na oboch stranách mozgu, približne v oblasti spánkov. Hipokampus zohráva významnú úlohu pri učení a v pamäťových procesoch, no riadi aj emócie a motiváciu. Výskumy profesorky Gloverovej (a ďalších) dokazujú, že u detí depresívnych a úzkostných žien – práve pre odlišný vývin ich nervovej sústavy – sa s vyššou pravdepodobnosťou prejavia depresívne a úzkostné príznaky, ba často aj ťažkosti s učením a kognitívne problémy. Stres, ktorému bol plod vystavený, môže ovplyvniť celú životnú dráhu, vlastne osud človeka.

Nič nové pod slnkom, mohli by sme si pomyslieť, veď všetko to, čo dnes potvrdzujú vedecké výskumy, opísal Aristoteles už pred vyše dvetisíc rokmi. Tehotné matky varoval pred úzkostlivosťou s tým, že aj dieťa, ktoré sa vyvíja v ich tele, vstrebáva do seba všeličo, podobne ako rastlina čerpá živiny z pôdy, z ktorej vyrastá.

Materstvo je však taká téma, o ktorej sa z akýchsi dôvodov nepatrí hovoriť. Často sa jej vyhýbame, aby sme nebudaj vyrieknutím pravdy niekoho nepobúrili. Podľa celospoločenskej dohody sa totiž každá normálna žena teší na narodenie svojho dieťaťa. Ak však niektorá žena – hoci len občas, v jednotlivých fázach tehotenstva alebo v spojitosti s určitými zážitkami – cíti, či hovorí niečo, čo odporuje konvencii, vystavuje sa zúrivej kritike ostatných. Pritom aj v tejto oblasti by bola dôležitá úprim-

ností! Péter Popper, ktorý bol podľa mňa jeden z najsúdejších maďarských psychológov, o tejto téme hovorí: „Platí, že každý otec a každá matka milujú svoje dieťa? Je to síce poburujúca otázka, no odpoveď znie, že neplatí. Psychologické ordinácie sa zaplňajú masami ľudí s problematickými vzťahmi preto, lebo z povinnosti predstierajú, že vždy a za každých okolností milujú svoje dieťa. To je spoločenský tlak! Matka alebo otec, ktorí nemilujú svoje dieťa, sú jednoducho netvori! A pritom s dieťaťom možno dobre zaobchádzať, správať sa k nemu vládne – napríklad z ľudskosti, z dobrej vôle, z pocitu povinnosti – aj vtedy, keď ho človek síce nemiluje, ale prijme stav vecí s tým, že takto to život priniesol.“⁸

Popperove slová potvrdzujú aj medzinárodné prieskumy, podľa ktorých na pozitívny výsledok tehotenského testu päťdesiatšesť percent dvojíc reaguje so zhrozením. Počiatočný šok, samozrejme, vo väčšine prípadov ustúpi, ale negatívne pocity aj tak sprevádzajú viac tehotenstiev, než by sme si mysleli. Z výsledkov jedného amerického výskumu vyplýva, že vyše tretina (!) detí prichádza na svet z neželaného tehotenstva – pritom v západných spoločnostiach sú dostupné antikoncepcné tabletky a prezervatívy. Krásne teórie a prax sa však rozchádzajú aj v tejto oblasti. (Správa Populačného fondu OSN z roku 2022 v súvislosti s neželaným tehotenstvom

8 Lélekragcsálók – válogatás Popper Péter legjobb előadásaióól (Hlodayci duše – výber z najlepších prednášok Pétera Poppera). Budapest: Kulcslyuk Kiadó 2010.

hovorí rovno o zanedbanej kríze, ktorá zasahuje nielen jednotlivcov, ale celú spoločnosť.⁹⁾

Ako to asi vyzeralo pred šesťdesiatimi rokmi, keď to, či žena otehotnela alebo nie, záviselo od čírej náhody? Myslí, že smelo môžeme konštatovať, že v každej generácii prichádzali a prichádzajú na svet masu neželaných detí. Spomínam si na jedného klienta, ktorému matka neraz nadávala týmito slovami: „Keby si nebol, môj život by sa vyvíjal inak, nemusela by som hniť spolu s tvojím otcom v tomto pekelnom manželstve.“ Asi nás neprekvapí, že môj klient mal ťažkosti s nadväzovaním vzťahov, pretože jednoducho neveril tomu, že ho môže niekto potrebovať alebo k nemu pristupovať s láskou.

Sándor Ferenczi, svetoznámy maďarský psychoanalytik, ktorý bol Freudovým žiakom, sa už v roku 1929 zaoberal tým, ako vplýva odmietavý postoj matky na dieťa. Napísal štúdiu pod názvom *Neželané dieťa a jeho inštinkt smrti*.¹⁰ Podľa Ferencziho v každom plode pracuje deštruktívny inštinkt – „inštinkt smrti“ – materinská láska však dokáže tú ničivú silu stlmiť a zastaviť. Ak na nás matka myslí s láskou, dodáva to našej existencii hodnotu a zmysel. Naproti tomu, ak matka nemá z počatia radosť a ak nás odmieta, pričom sa to nezmení ani neskôr, zna-

9 <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnbeh.2021.706660/full>

10 Pôvodne po nemecky: „Das unwillkommene Kind und sein Tödestrieb“. IZP 1929 (XV. 149 – 153); v tom istom roku aj po anglicky: „The Unwelcome Child and his Death-Instinct“. *International Journal of Psycho-Analysis* 1929 (X, 125 – 129).

mená to ťažký začiatok. Inštinkt smrti zostáva nevyvážený a náš život bude poznamenaný neistotou a nedôverou. Táto situácia sa však môže neskôr zmierniť a napraviť v prípade, ak sa v okolí dieťaťa nájde osoba, ktorá naň bude reagovať pozitívne. Ale ak niet nikoho, nesmieme to sťažiť vytváranie hlbokých a harmonických vzťahov.

Podľa Ferencziho sa neželané deti vyvíjajú horšie, stávajú sa precitlivenými a pesimistickými, viac náchylnými na psychosomatické ochorenia. Jedinci, ktorí sa narodili ako „neželané deti“, budú znášať následky aj v dospelosti: častejšie sa u nich budú prejavovať sklony k samovražde či k páchaniu kriminálnych činov. Ako keby človek, ktorého existenciu si rodičia neželali, aj sám pracoval na tom, aby škodil sebe a naplnil tak rodičovské očakávanie. Ešte raz zdôrazňujem dátum 1929. Už takmer sto rokov sa psychoterapeuti zaoberajú tým, aké následky má to, ak v úplne prvom vzťahu v našom živote chýba životodarná sila lásky.

Ludwig Janus a Helga Häsingová v knihe *Ungewollte Kinder* (Neželané deti)¹¹ píše, že ak matka túžila po tehotenstve, plod sa bude vyvíjať v „šťastnom prvopočiatčnom stave“. Naproti tomu, ak je postoj matky odmietavý, v dieťati vznikne veľmi hlboký, archaický pocit viny. Podvedome bude cítiť, že svojou existenciou sa dopúšťa niečoho zlého, a preto sa bude usilovať o sebazničenie.

11 Rowohlt Verlag: Berlin 1994.

András Feldmár sa v knihe *Dúha stavov vedomia*¹² zmieňuje o zaujímavom jave. Pri skúmaní mladých, ktorí sa pokúsili o samovraždu, totiž vysvitlo, že viacerí chceli spáchať samovraždu v ten deň, keď sa ich matky pred osemnástimi či dvadsiatimi rokmi chystali podstúpiť interrupciu. Ako mohlo dôjsť k takej hrôzostrašnej zhode, keď tí mladí ľudia nemali žiadne informácie o udalostiach, ktoré predchádzali ich narodeniu? Žeby sa nejako „rozpamätali“ na hrozivý zážitok z prenatálneho obdobia? Azda k nim pocity a myšlienky matky prenikli cez akýsi neviditeľný komunikačný kanál? Stotožnili sa s agresiou namierenou proti nim a v dospelosti sa pokúsili o sebapoškodenie? Zdá sa, že ani taká možnosť sa nedá vylúčiť.

V uplynulých desaťročiach sa často skúmalo, čo sa stane, ak sa poškodí najranejšie puto medzi matkou a dieťaťom. Jedna z azda najznámejších štúdií je tzv. „*Pražská štúdia*“¹³ (Matějček a Dytrych). Hovorí sa v nej o 220 deťoch, ktoré sledovali do tridsiateho piateho roku života a ktoré sa narodili napriek tomu, že ich matky sa v rokoch 1961 a 1963 dva razy dostavili pred interrupčnú komisiu. Výskumníkov zaujímalo, ako tento jednoznačný odmietavý a bezprostredný postoj vplýva na neskorší osud detí. Výsledky sú šokujúce. V školopovinnom veku

12 Feldmár, András: *A tudatállapotok szivárványa*. Budapest: Jaffa Kiadó 2010.

13 „Born Unwanted: Observations From the Prague Study“. *American Psychologist*, 58(3): 2003, 224–9.

sa deti nechceli učiť a podávali podpriemerné výkony. Mávali pravidelné záchvaty zúrivosti a ich problematické správanie sa dalo ťažko kontrolovať. Stali sa z nich „zlé deti“, postrachy a terče učiteľov, pričom aj ich rovesníci ich radi sekírovali, častujúc ich slovami ako „špina“, „nepriateľ“, „nula“. Ako keby sa kvalita prvého kontaktu s matkou v ich neskorších medziludských vzťahoch prejavila znovu: určujúcim zážitkom bolo pre nich odmietnutie a nijako sa ho nevedeli zbaviť. V porovnaní s ostatnými členmi skúmanej skupiny v dospelosti z ich radov vyšlo dvakrát toľko alkoholikov a trikrát toľko zločincov. Väčšina z nich mala pocit, že sa márne snažia o to, aby ich okolie akceptovalo, a nech sa už akokoľvek usilujú podávať dobré výkony, nikdy sa to nepodarí. Zrejme si mysleli, že ak ich ani matka nemala rada, tak chyba bude v nich. Ak niečiu dušu ovláda takýto pocit menejcennosti, tak sa nemožno diviť, že aj ako dospelý bude do akéhokoľvek vzťahu vstupovať s neistotou alebo sa nebude vôbec intímne zbližovať s nikým, aby predišiel traumám. V živote takéhoto človeka sa láska mení na fatamorgánu – buď sa za ňou zúfalo ženie, alebo sa za ňou ani nevyberie. Teraz je azda už pochopiteľné, že neželané deti, ktorými sa zaoberala *Pražská štúdia*, sa v dospelosti konfrontujú s mnohými zlyhaniami, sklamaniami a rozchodmi. Prvú sexuálnu skúsenosť (tá väčšinou dlhodobo ovplyvňuje aj kvalitu neskorších vzťahov) zís-

kali len povrchne a neskôr boli náchylní zapletať sa do krátkodobých avantúr. Takpovediac automaticky ponúkli svoje telo za chvíľku vlúčnosti, za ilúziu lásky. Neboli schopní vytvoriť si hlboké a trvalé väzby. Aj v manželstve sa viacerí z nich cítili nešťastní a rozvádzali sa oveľa častejšie.

Počiatočný nedostatok lásky sa ich životom tiahne ako červená niť, ktorej sa nemožno len tak zbaviť. Ak nechceli, aby sme prišli na tento svet, ťažko sa nám verí, že v ňom máme svoje miesto a že aj my si zaslúžime, aby si nás vážili, akceptovali a mohli sme zakúsiť skutočnú, hlbokú intimitu. Tieto pocity si zriedkakedy uvedomujeme, skôr vnímame len to, že sa opakovane dostávame na vedľajšiu koľaj, naše vzťahy stroskotávajú, život sa nám javí bezvýchodiskový, nič nás nedokáže nadchnúť, prípadne žijeme sebazničujúcim štýlom.

Prednedačnom som si všimla jedného bezdomovca. Vysedával na lavičke neďaleko môjho bytu. Bol tam ráno, keď som šla do práce, a bol tam aj vtedy, keď som sa vracala domov. Pokojne posedával a počúval svoje rádio. V jedno ráno, keď som ho tam znovu našla, oslovila som ho. Povedal mi, že na ulici žije od roku 1994. Fabriku, v ktorej pracoval, zatvorili a jeho prepustili. Vzdal to, ani sa nepokúšal nájsť si iné zamestnanie. Jednoducho zdvihol ruky, lebo neveril, že má zmysel bojovať a že sa môže dopracovať aj k pozitívnym výsledkom. Nebudem